

Opinnäytetyö (AMK)

Tradenomi

Myyntityö

2020

Heidi Koski

KANSAINVÄLISYYSSOSAAMI- SEN KEHITTYMINEN MONIKULTTUURISESSA OPPIMISYMPÄRISTÖSSÄ

Heidi Koski

KANSAINVÄLISYYSSOSAAMISEN KEHITTYMINEN MONIKULTTUURISESSA OPPIMISYMPÄRISTÖSSÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, kehittyikö opiskelijoiden kansainvälisyysosaaminen monikulttuurisessa oppimisympäristössä. Tutkimus toteutettiin Turun ammattikorkeakoulussa järjestetylle INTENSE-hankkeelle. Hankkeeseen osallistui tutkimushetkellä Turun ammattikorkeakoulun lisäksi korkeakouluja Saksasta, Hollannista, Belgiasta ja Kroatiasta. Jokaisesta maasta osallistui yksi korkeakoulu. Tutkimukseen kerättiin tietoa kyselylomakkeen avulla hankkeeseen osallistuneilta opiskelijoilta opintojakson aluksi ja lopuksi.

Tuloksena saatiin, että opiskelijat kokivat kehittäneensä muun muassa kielitaitoa, tiimityöskentelytaitoja ja kulttuurituntemusta. Lisäksi vastauksien perusteella oli tulkittavissa, että opiskelijoiden kiinnostus kansainvälisyystehtäviä kohtaan lisääntyi. Opiskelijat kokivat saaneensa rohkeutta, itseluottamusta ja varmuutta tekemiseen. Tutkimuksessa voitiin havaita opiskelijoiden saaneen hyvät valmiudet jatkaa kansainvälisyysosaamisen kehittämistä. Tutkimuksen tuloksia voidaan tulevaisuudessa hyödyntää ammattikorkeakoulujen kurssien suunnitteluissa ja erityisesti kansainvälisyystoiminnan kehittämisessä.

ASIASANAT:

kansainvälisyys, kansainvälisyysosaaminen, monikulttuurisuus, oppimisympäristö, osaaminen

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Professional sales

2020 | 37 pages

Heidi Koski

DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL SKILLS IN A MULTICULTURAL LEARNING ENVIRONMENT

The purpose of this thesis was to research if students' international skills developed in a multicultural learning environment. The research was made for project called INTENSE which was organized by Turku University of applied sciences. In this project participated five different universities including Turku University of applied sciences. Other universities were from Germany, Croatia, Belgium and Netherlands. From each country participated one university. Students who participated this project answered two questionnaires, one before course and one after course.

As a result, students felt that they developed for example language skills, team work skills and improved their knowledge of different cultures. In addition, based on answers of the students was interpreted that students' interest of international jobs was raised. Students felt that they got courage, self-confidence and certainty to do their jobs. In the conclusion can be said that students got basic knowledge about international skills and they can continue to improve these skills that they got from this project. In the future universities could use these results when they plan international courses and especially when they develop their international action.

KEYWORDS:

international, international skills, learning, learning environment, multicultural

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 KANSAINVÄLISYYSSOSAAMINEN	6
2.1 Kansainvälisyys	6
2.2 Osaamisen jaottelu	7
2.3 Kansainvälisyysosaaminen	8
2.4 Kansainvälisyys osana korkeakouluopintoja	10
3 MONIKULTTUURINEN OPPIMISYMPÄRISTÖ	12
3.1 Monikulttuurisuus	12
3.2 Oppimisympäristö	14
3.3 Monikulttuurinen oppimisympäristö	15
4 TUTKIMUS KANSAINVÄLISYYSSOSAAMISEN KEHITTÄMISESTÄ	17
4.1 Tutkimuskohde	17
4.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite	18
4.3 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen toteutus	18
5 TULOKSET	21
5.1 Alkumittauksen tulokset	21
5.1.1 Kokemukset taito-, tieto- ja asenneosaamisesta ennen opintojaksoa	21
5.1.2 Opiskelijoiden kokemuksen puute kansainvälisyysosaamisesta	23
5.1.3 Alkumittauksen tuloksien analysointi ja johtopäätökset	23
5.1.4 Opiskelijoiden kokemukset aiemmasta osaamisesta	24
5.2 Loppumittauksen tulokset	25
5.2.1 Taito-, tieto- ja asenneosaamisen kehittyminen	25
5.2.2 Opiskelijoiden kokemukset opintojaksosta	27
5.2.3 Loppumittauksen tulosten analysointi ja johtopäätökset	27
5.3 Tulosten keskinäinen vertailu	29
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	31
6.1 Kehitysehdotukset toimeksiantajalle	33
6.2 Jatkotutkimusehdotukset	34
LÄHTEET	36

1 JOHDANTO

Nykypäivänä sana *kansainvälisyys* herättää ihmisissä erilaisia ajatuksia. Toiset mieltävät sen positiiviseksi, kun taas toisille se herättää negatiivisia ajatuksia. Yksilön mielipiteistä huolimatta kansainvälisyys tulee välttämättömäksi ilmiöksi alati muuttuvassa maailmassa. Toimiminen ja työskentely monialaisessa työ- tai opiskeluympäristössä on nykypäivänä yhä yleisempää ja tuo mukanaan omat haasteensa. Kansainvälisyysosaaminen tuo apua näiden haasteiden ratkaisemiseen, ja yhtenä tämän opinnäytetyön tarkoituksena onkin selvittää, mitä kansainvälisyysosaaminen tarkoittaa.

Tämän opinnäytetyön pääasiallisena tavoitteena on perehtyä Turun ammattikorkeakoulussa järjestettyyn INTENSE-hankkeeseen, joka tulee sanoista International entrepreneurship skills Europe ja tutkia, miten kyseisessä oppimisympäristössä opiskelijoiden kansainvälisyystaidot kehittyvät. Millaista kansainvälisyysosaamista opiskelijoilla oli ennen projektin alkua ja mitä taitoja he kokevat oppineensa projektin aikana? Kaiken kaikkiaan on tarkoitus pohtia, miten ammattikorkeakoulussa voidaan kehittää opiskelijoiden kansainvälisyysosaamista osana opintoja. Näiden lisäksi tässä opinnäytetyössä tullaan perehtymään niin osaamisen jaotteluun kuin kansainvälisyysosaamisen määritelmään. Teoriassa tutkitaan myös monikulttuurisuutta ja oppimisympäristöä erillisinä termeinä ja yhdessä.

Tutkimus on aloitettu toimeksiantajan toimesta suorittamalla kysely hankkeeseen osallistuneille opiskelijoille ja opettajille opintojakson alussa ja päätteeksi. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on analysoida hankkeeseen osallistuneilta opiskelijoilta kerättyjä tutkimustuloksia. Tulokset analysoidaan molempien kyselyiden osalta erikseen ja lopuksi niitä vertaillaan keskenään. Tavoitteena on selvittää, kuinka opintojaksolle osallistuneet opiskelijat kehittivät kansainvälisyysosaamistaan. Opinnäytetyössä tehty tutkimus toteutettiin käyttäen kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää ja kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää.

2 KANSAINVÄLISYYSSOSAAMINEN

Tässä osiossa käsitellään *kansainvälisyyttä* ja *osaamista* ensin erillisinä käsitteinä ja sen jälkeen yhdessä. Kansainvälisyyttä käsitellään lisäksi yksinään osana korkeakouluopin-toja.

2.1 Kansainvälisyys

Kansainvälisyydellä tarkoitetaan kansojen tai valtioiden välistä asiaa. Näitä ovat muun muassa kansainvälinen kauppa tai kansainvälinen tapahtuma, kuten esimerkiksi urheilukilpailut. Kansainvälisyydestä puhuttaessa voidaan myös vertailla maailmanlaajuisista kilpailukelpoisuutta esimerkiksi sanottaessa yrityksen olevan kansainvälisellä tasolla. (Kotimaisten kielten keskus 2020.) Kansainvälisyys on kokonaisuus, joka pitää sisällään kulttuurien kunnioituksen, eettisyyden ja vastuullisuuden (Opetushallitus 2020).

Nykypäivänä kansainvälisyydestä puhuttaessa puhutaan myös kansainvälistymisestä. Kansainvälistyminen voidaan määritellä monella eri tavalla ja monesta näkökulmasta. Sitä voidaan tarkastella laajemmin niin sanotusti makrotasolla eli maailman- ja kansantalouden tai toimialan näkökulmasta kuin myös niin sanotulla mikrotasolla eli yrityksen tai sen toiminnon näkökulmasta. Mikrotasolla sitä voidaan myös tarkastella yrityksen työntekijöiden kansainvälisyysvalmiuksien kehityksen näkökulmasta. Kansainvälistymistä voidaan siis tarkastella laajasti. Kuitenkin kansainvälistymisen käsitteen kaikille määritelmille on yhteistä se, että kansainvälistyminen nähdään oppimis- ja kehitysprosessina. (Vahvaselkä 2009, 17–18.)

Suomen osalta kansainvälistyminen on ollut hidasta verrattuna muihin länsieurooppalaisiin maihin. Ensimmäiset merkit kansainvälistymisestä on havaittu 1850-luvulla, kun teolliset yritykset kansainvälistyivät. Seuraava kansainvälistymispiikki oli vasta 1970-luvulla, jolloin rakennusalan vienti kasvoi. Palvelusektorin kansainvälistyminen Suomessa on alkanut vasta vuonna 1975, ja muutamaa vuotta myöhemmin tapahtui kaupan kansainvälistyminen. Nykypäivänä kansainvälistyminen kuitenkin kuuluu osaksi yritysten kasvustrategiaa, ja kansainvälisyyden kehittyminen Suomessa on tänä päivänä nopeampaa ja jatkuvampaa. Yritysten kansainvälistyessä tarve osaaville työntekijöille kasvaa. Jotta yritys voi laajentua kansainvälisesti ja pärjätä globaaleilla markkinoilla, tulee yrityksen lisätä olemassa olevaa osaamistaan ja resurssejaan. Kansainvälistyminen tuo

mahdollisuuksien lisäksi myös haasteita niin yrityksille kuin työntekijöillekin. (Vahvaselkä 2009, 15–19.)

Yritysmailman lisäksi kansainvälisyys on osana suomalaista koulutusjärjestelmää. Vaikka koulujen kansainvälisyydelle ei ole tarkkaa määritelmää, kansainvälisyyden elementtejä on kuitenkin löydettävissä sekä varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmista että näitä koskevista lainsäädännöistä. Tavoitteena on tukea nuoren kasvua avarakatseisuuteen sekä kulttuurillista ja kielellistä moninaisuutta arvostavaan identiteettiin. Kansainvälisyys on osana eri oppiaineissa erilaisin tavoin tietojen, taitojen, asenteiden ja arvojen osalta. Koulun tehtävänä on kannustaa oppilaiden kansainvälistä verkostoitumista sekä yhteistyötä. Koska kansainvälinen toiminta edellyttää tietoja, taitoja ja asenteita, jotka kehittyvät, kun niitä pääsee harjoittamaan käytännössä yhteistyössä muiden kanssa, on tärkeää tarjota opiskelijoille mahdollisuus näiden kehittämiseen myös luokkahuoneen ulkopuolella. (Opetushallitus 2020.)

2.2 Osaamisen jaottelu

Osaaminen, toiselta nimeltään *kompetenssi*, tarkoittaa kykyä tehdä jokin asia onnistuneesti tai vaihtoehtoisesti tehokkaasti (Oxford dictionaries 2017). Osaaminen voidaan jaotella monella eri tavoin. Yksi tapa on jakaa osaaminen kolmeen osa-alueeseen: asenneosaaminen, taito-osaaminen ja tieto-osaaminen. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan oppimista nimenomaan tämän kyseisen koulukunnan ajattelun mukaisesti. Lisäksi tuodaan esille innovaatiopedagogiikan näkökulma ja eri oppimiskäsitykset tämän teorian rinnalle.

Tiedon ja taidon välinen ero voidaan huomata sekä käsitteellisenä erona että erona koulujärjestelmän rakenteessa. Esimerkiksi ammatilliset oppilaitokset painottavat opintoja nimenomaan taito-opillisesti, kun taas perusopinnot keskittyvät tieto-oppiin, mikä on myös vakiintunut filosofian ala. Taitoon liittyvä oppiminen taas ei ole vakiintunut tutkimusala, joten sen määrittelemisen ei ole niin yksinkertaista kuin tieto-opin. (Mutanen 2015, 58–73.) Näiden kahden olennaisin ero on se, että taito-oppi kiinnittyy aikaan ja paikkaan sekä tilanteeseen ja tekijään. Tieto-oppi taas perustuu enemmän teoriapohjaan. (Kotila 2003, 36–37.) Asenneosaaminen on taito-oppia haastavammin määriteltävä. Asteet muodostuvat yksilön positiivisista ja negatiivisista tuntemuksista. Näiden lisäksi henkilökohtaiset ajatukset, uskomukset ja luonteen piirteet muovaavat yksilön

asenteita. Muuttuva ympäristö mahdollistaa sen, että asenteet eivät ole välttämättä pysyviä vaan ne voivat muuttua. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2020.) Asenneosaamista tukevat tieto- ja taito-osaaminen. Tiedot ja taidot muovaavat asenteita, ja näin ollen ne auttavat ymmärtämään eri käyttäytymisnormeja. Tässä opinnäytetyössä asenneosaamista voidaan tarkastella myös monikulttuurisen osaamisen kautta. Monikulttuurisella osaamisella tarkoitetaan sitä, että tiedostetaan kulttuurien väliset erot, osataan olla empaattisia ja siedetään epävarmuutta sekä osataan tarkkailla kriittisesti omaa suhtautumistaan muiden kulttuurien edustajiin. Asenneosaamisella tarkoitetaan siis kaikkea asenteisiin liittyvistä osaamista. (Seppälä 2010, 62–66.)

Osaamista voidaan tarkastella myös innovaatiopedagogiikan kautta. Innovaatiopedagogiikalla tarkoitetaan oppimista ja opetusta työelämälähtöisesti. Näillä tavoin pyritään antamaan opiskelijoille paremmat käytännön valmiudet työelämään. Innovaatiopedagogiikan avulla pyritään lisäämään opiskelijoiden innovaatiovalmiuksia yhdistämällä opetukseen tutkimus- ja kehitystyötä sekä yhteistyötä työelämän toimijoiden kanssa. (Turun ammattikorkeakoulu 2019.) Innovaatiopedagogiikan lisäksi koulumaailmassa on käytössä useita eri oppimiskäsityksiä. Näitä oppimiskäsityksiä ovat muun muassa kognitiivinen oppimiskäsitys ja behavioristinen oppimiskäsitys. Kognitiivinen oppiminen perustuu siihen, miten yksilö käyttää tietoa. Tietoa käsitellään aktiivisesti ottaen vastaan uutta tietoa, tekemällä havaintoja ja tulkitsemalla näitä havaintoja. Kognitiivinen oppiminen on siis aktiivista tiedon käsittelyä. Behavioristisen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen taas nähdään ärsyke-reaktioilmionä. Tavoitteena on siis, että reaktio opitaan, kun se yhdistetään ympäristöstä tulevaan ärsykkeeseen. Tämä perustuu siihen, että toivotusta käyttäytymisestä annetaan palkkio ja ei-toivotusta taas annetaan rangaistus. Tämän oppimiskäsityksen mukaan ihmisen ja eläimen oppiminen nähdään perusmuodoiltaan samanlaisena. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2020.)

2.3 Kansainvälisyysosaaminen

Tässä opinnäytetyössä on valittu tarkoituksenmukaisesti käytettävän termiä *kansainvälisyysosaaminen* termin *kansainvälisyystaidot* sijasta. Tämä johtuu siitä, että *kansainvälisyysosaaminen* terminä on laajempi käsite kuin *kansainvälisyystaidot*, sillä osaaminen itsessään pitää sisällään niin taitoja, tietoja kuin asenteitakin. Tässä opinnäytetyössä kansainvälisyys on haluttu tuoda esille laajempaan osaamisen kokonaisuutena.

Perinteinen ajatus kansainvälisyysosaamisesta on, että se pitää sisällään kielitaidon, suvaitsevaisuuden ja kulttuurituntemuksen. Perinteisen mallin mukaan ajateltiin, että edellä mainittujen lisäksi laajat verkostot omalla toimialalla ja kyky työskennellä monenlaisten ihmisten kanssa sekä kiinnostus kansainvälisestä toiminnasta kuten esimerkiksi kansainvälisestä kaupankäynnistä olisivat riittävät kansainvälisyysosaamiseen sisältyvät taidot. Nykyään teknologian kehittyessä ja maailman muuttuessa entistä kansainvälisemmäksi on kuitenkin alettu kaivata laajempaa käsitystä kansainvälisyysosaamiselle. (Demos Helsinki 2013.)

Demos Helsingin tutkimusryhmä aloitti vuonna 2005 tutkimuksen liittyen kansainvälisyysosaamiseen. Tämän ja muiden tutkimusten pohjalta lähdettiin selvittämään työnantajien ja opiskelijoiden suhtautumista kansainvälisyyteen sekä sitä, mitä he ajattelevat kansainvälisyysosaamisesta. Tutkimuksen aineisto toteutettiin verkkokyselyn avulla vuonna 2012. Kyselyyn vastasi 283 työnantajaa ja 1 770 opiskelijaa. Tutkimuksessa todetaan, että kansainvälisyysosaaminen on paljon laajempi kokonaisuus kuin on ennen ajateltu. *Kansainvälisyyden* tulkintoja on yhtä paljon kuin tulkitsijoita eli termiä voidaan pitää melko haasteellisena ymmärtää. Laajempi kansainvälisyysosaaminen tuo mukanaan muun muassa kykyä ajatella omaa kokemuspiiriään laajemmin ja taidon tunnistaa maailmanlaajuisia ongelmia. Kun perinteisen käsityksen mukaan jo väliaikainen asuminen ulkomailla tai vaihto-opiskelu riitti yksilön kansainvälisyysosaamiseksi, voidaan nykyään määritellä, että laajempi kiinnostus ja muun muassa kansainvälisen median jatkuva seuraaminen ovat osa laajempaa kansainvälisyysosaamista. Nykypäivänä niin tavallisessa osaamisessa kuin kansainvälisyysosaamisessakin yhtenä oppimisen osa-alueena pidetään vapaa-ajan oppimista ja näiden oppien tuomista osaksi muuta oppimista. Kun verrataan aiempaan perinteiseen malliin, uudempi laajennettu malli tuo nimensä mukaan laajemman osaamisen mallin. On pyritty ajattelemaan, että verkostojen tulisi laajentua toimialojen poikki, ja yksilön, joka omaa hyvän kansainvälisenosaamisen, tulisi kyetä työskentelemään monenlaisissa ympäristöissä sijainnista tai kielestä riippumatta. (Demos Helsinki 2013.)

Koulumaailmassa kansainvälisyysosaamisesta voidaan puhua myös *globaalikompetenssina*. Globaalikompetenssi koostuu kahdesta osasta, maailmankansalaisen taidoista ja kestäväan tulevaisuuden rakentamisen taidoista. Maailmankansalaisuuden taitoihin sisältyvät kulttuurisen moninaisuuden kunnioitus sekä kulttuurilliset että kielelliset vuorovaikutustaidot moninaisessa ympäristössä. Osaava maailmankansalainen haluaa

edistää kulttuurien välistä rauhaa ja väkivallattomuutta sekä edistää ihmisoikeuksien ja tasa-arvon kunnioitusta. Kehittääkseen näitä taitoja tulee yksilön olla aktiivinen ja halukas osallistumaan yhteiskunnan kehittämiseen. Kestävän kehityksen rakentaminen taas pitää sisällään sen, että kouluissa oppilaat oppivat ottamaan huomioon kaikessa toiminnassa eettisyyden ja arvioimaan toimintansa ympäristövaikutuksia. Kouluissa pyritään toimimaan Agenda2030-hankkeen mukaisesti, joka pitää sisällään kestävän kehityksen tavoitteita. (Opetushallitus 2020.) Kansainvälisyyttä osana korkeakouluopintoja esitelleen vielä lisää luvussa 2.4.

Työelämässä kansainvälisyysosaamiseen sisällytetään useimmiten muun muassa kieli-taito, kulttuurituntemus, sosiaaliset taidot ja kyky työskennellä erilaisten ihmisten kanssa (Ahlman 2019). Työnantajat eivät siis aina kiinnitä työnhakijassa huomiota juuri kansainvälisyysosaamiseen vaan arvostavat kyseisen osaamisen tuomia muita ominaisuuksia. Tämän päivän kansainväliset osaajat eivät siis välttämättä käy opiskelijavaihdossa tai työskentele ulkomailla. Opetushallituksen ja Demos Helsingin tutkimusryhmän yhteistyössä laatiman tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että kansainvälisyysosaamisen kehittymisen keskiönä on kansainvälisen kokemuksen kautta hankittu osaaminen. Jotta voidaan kehittää osaamista kokonaisvaltaiseksi, tulee yksilön päästä hyödyntämään kansainvälisyysosaamistaan myös käytännössä. Näitä käytännössä toimivia malleja voivat olla esimerkiksi sekä edellä mainitut kansainvälisen median seuraaminen että kaikenlaiset kansainväliset kontaktit yritys- ja opiskelumailmassa tai ihan normaaliarjessa. (Demos Helsinki 2013.)

2.4 Kansainvälisyys osana korkeakouluopintoja

Korkeakoulujen kansainvälinen toimintaympäristö muuttuu nopeasti ja jatkuvasti. Tämän vuoksi suomalaisten korkeakoulujen on kilpailtava entistä kovemmin säilyttääkseen asemansa muun muassa osaamisen tuottajina. Kilpailu osaajista kiihtyy ja väestön ikääntyessä tulee tarve houkutella työvoimaa myös ulkomailta, joten kilpailu osaavista työntekijöistä kasvaa kansainvälisestikin. Tämän vuoksi korkeakoulujen on entistä tehokkaammin valmennettava opiskelijoita myös kansainvälisiä työtehtäviä varten. Lisäksi korkeakoulujen tulee olla korkealla kansainvälisellä tasolla voidakseen houkutella parhaita osaajia myös ulkomailta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017.)

Perinteisesti korkeakouluissa kansainvälisyyskokemukset hankitaan vaihto-opintojen tai ulkomaan työharjoittelun kautta. Vuosittain n. 10 000 opiskelijaa suorittaa osan opinnoistaan ulkomailla joko työharjoittelun tai vaihto-opiskelun kautta. Toinen ei kuitenkaan niin yleinen tapa hankkia kansainvälisyyskokemusta on kotikansainvälisyys. Kotikansainvälisyydellä tarkoitetaan kotimaassa tapahtuvaa kansainvälistymistä, kuten esimerkiksi syventymistä oman koulun tai alueen kielelliseen ja kulttuurilliseen moninaisuuteen. Korkeakouluympäristössä tällainen voisi olla käytännössä tutustumista koulun omiin vaihtopilaisiin. (Opetushallitus 2019.)

Korkeakoulujen yksi tavoite on tukea opiskelijoidensa kansainvälistymistä. Tapoja on monia, mutta yleisimmät niistä ovat opiskelijoiden ja opetushenkilökunnan kansainvälinen liikkuvuus sekä kieli- ja viestintäopinnot. Näiden lisäksi voidaan muun muassa integroida suomalaisia ja ulkomaalaisia opiskelijoita järjestämällä yhteisiä vieraskielisiä kursseja. Näiden kurssien yleinen ongelma kuitenkin on se, että vaikka kurssi järjestetään vieraalla kielellä, ei niihin ole useinkaan järjestetty monikulttuurista työskentelyä tukevia mekanismeja. Opiskelu samassa tilassa ulkomaalaisten opiskelijoiden kanssa ei siis itsessään takaa kansainvälistä kokemusta tai kansainvälisyysosaamisen kehittymistä. (Garam 2012.)

Suomalaisia korkeakouluja pidetään maailmalla kiinnostavina ja luotettavina yhteistyökumppaneina, jotka tekevät korkeasti arvostettua kansainvälistä tutkimus-, koulutus- ja kulttuuriyhteistyötä. Suomalaisten korkeakoulujen ehdoton vahvuus on korkealaatuinen osaaminen, ja tämän tunnetuksi tekemisellä mahdollisuudet yhteistyöhön parhaiden kansainvälisten korkeakoulujen kanssa kasvavat. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017.) Vuosien 2009–2015 korkeakoulujen kansainvälisyysstrategiassa onkin tuotu esille, että korkeakoulujen osaamisen ja koulutuksen viennistä olisi tavoitteena tulla kansallisesti merkittävä vientituote ja näin se myös toimisi osana Suomen viennin kehittämistä (Opetusministeriö 2009).

3 MONIKULTTUURINEN OPPIMISYMPÄRISTÖ

Tässä osiossa käsitellään ensiksi käsitteet *monikulttuurisuus* ja *oppimisympäristö*, jonka jälkeen näitä avataan yhtenä kokonaisuutena.

3.1 Monikulttuurisuus

Monikulttuurisuudella tarkoitetaan useiden eri kulttuurien tai etnisten ryhmien olemassaoloa tai olemassaolon tukemista yhteiskunnassa (Oxford dictionaries 2017). *Monikulttuurisuus* käsitteenä pitää sisällään muun muassa arvomaailmoja, elämäntapoja, merkitysjärjestelmiä ja maailmankatsomuksia. Usein *monikulttuurisuudesta* puhuttaessa mielletään käsite tarkoittamaan kielellistä moninaisuutta. Kuitenkin nuo edellä mainitut asiat eivät ole kytköksissä vain kielelliseen jakoon vaan nimenomaan kulttuurien monimuotoisuuteen. (Saukkonen 2012, 118–123.)

Monikulttuurisuus ei ole mikään nykypäivän uusi ilmiö, vaan esimerkiksi Suomessa on oltu monikulttuurisia jo vuosisatojen ajan. Suurimpia suomalaisia kulttuurivähemmistöjä ovat suomenruotsalaiset, romanit ja saamelaiset. Maahanmuuton lisääntyessä uudet kulttuurit ja kielet lisääntyvät Suomessa. Kaikilla kansallisilla kulttuurivähemmistöillä on Suomessa oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Lisäksi jokaisella on oikeus tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan. (THL 2019.) Nykypäivänä maahanmuuton lisääntyessä monikulttuurisuus näkyy entistä selkeämmin yhteiskunnassa sekä asuinalueilla, työpaikoilla että oppimisympäristöissäkin. Kielellisen monimuotoisuuden lisäksi kulttuurien välinen vuorovaikutus on noussut merkittäväksi tekijäksi. Kulttuurien tausta on monimuotoinen, ja näin ollen omat totutut käyttäytymismallit voivat poiketa huomattavasti muista kulttuureista olevien henkilöiden tavoista toimia. Vuorovaikutuksen toimiessa myös epätietoisuus vähenee ja muiden kulttuurien ymmärtäminen lisääntyy. Tämä taas itsessään poistaa epäluuloisuutta vierasta kulttuuria kohtaan. On kuitenkin hyvä huomioida, että kommunikointi tapahtuu aina ihmisten välillä ei kulttuurien. Suurimmat kommunikoinnin konfliktit tapahtuvat juuri silloin, kun ajatellaan ihmiset ainoastaan kulttuurinsa edustajina eikä yksilöinä. (Säävälä 2011.)

Puhuttaessa monikulttuurisuudesta on hyvä muistaa erottaa toisistaan väestön monikulttuurisuus ja multikulturalistinen politiikka. Multikulturalismilla tarkoitetaan väestön

etnisen, kulttuurisen ja maailmankatsomuksellisen monimuotoisuuden hallintamallia, kun taas monikulttuurisuus on väestöllinen tosiseikka. Kun monikulttuurisuus ymmärretään oikein ja todetaan yhteiskunnan yksinkertaisesti sisältävän useita toisistaan eriäviä ryhmiä niin kielellisesti, kulttuurillisesti kuin myös maailmankatsomuksellisesti, voidaan puhua käsitteestä ottamatta kantaa siihen, pidetäänkö asiaa positiivisena vai negatiivisena. Käsite monikulttuurisuus ei myöskään pidä sisällään toimintatapoja siitä, kuinka monimuotoisuutta hallitaan. (Punainen risti 2019.)

Monikulttuurisuus näkyy useilla työpaikoilla monin eri tavoin. Monikulttuurinen kohtaaminen alkaa olemaan jokaisen palveluammattissa työskentelevän työntekijän arkipäivää erityisesti isoimmissa kaupungeissa. Kahden eri kulttuurin välisessä kohtaamisessa yhteisymmärryksen löytäminen ei ole aina helppoa. Tämän vuoksi työpaikoille tarvitaan entistä enemmän välineitä näiden tilanteiden käsittelyyn. (Väestöliitto 2016.) Monikulttuurisuus näkyy työpaikoilla myös työyhteisön moninaisuutena. Monikulttuurisen työyhteisön vahvuus on uudenlainen osaaminen maailmalta sekä tuoreet näkökulmat. Lisäksi eri kulttuureja edustavat työntekijät ovat etu kansainvälisessä ympäristössä. Työskentely monikulttuurisessa ympäristössä ei kuitenkaan ole itsestään selvää vaan se vaatii kaikilta työpaikan toimijoilta aivan uudenlaisia valmiuksia. Johtamistasolla tämä tarkoittaa lisää osaamista ja työkaluja monikulttuurisen työyhteisön johtamiseen. Käytännön osaamisen lisäksi tulee huomioida asenneosaaminen. Arvostamisen ja yhdenvertaisuuden edistämisen tulee lähteä jo johtotasolta ja toiminnan suunnittelusta. Työnantajan tulee kannustaa työntekijöitä lisäämään vuorovaikutusta eri kulttuuritaustaisten työntekijöiden kanssa ja näin myös estää eri ryhmien eriytymisen. Myös työntekijöiden perehdyttämisessä tulee ottaa huomioon eri kulttuuriperän omaavien työntekijöiden tarpeet esimerkiksi kielten osalta. Avoin työympäristö on monikulttuurisen työyhteisen perusta. Kulttuurien välisistä eroista tulee puhua avoimesti työntekijöiden kanssa. (Työterveyslaitos 2019.)

Oli havaittavissa, että kirjallisuudessa käsite monikulttuurisuus esiintyy useimmiten puolueellisenä. Useimmissa lähteissä kirjoitus oli kirjoitettu siten, että kirjoittajan oma asenne monikulttuurisuutta kohtaan näkyi selvästi. Oli myös havaittavissa, että käsite nähdään niin mediassa kuin kirjallisuudessakin varsin mustavalkoisena, joko negatiivisena tai positiivisena, ei niinkään normaalina arkisena ilmiönä. Erityisesti mediassa käsite monikulttuurisuus tuodaan useasti julki ilmiönä, joka jakaa kansan kahtia. Tämä ilmiö on

nähtävissä myös politiikassa ja esimerkiksi vuoden 2019 eduskuntavaaleissa ja niiden ympärillä kohisseessa mediassa keskusteluissa on ollut pinnalla maamme muuttuminen monikulttuurisemmaksi ja sen seuraukset.

3.2 Oppimisympäristö

Oppimisympäristö on kokonaisuus, joka muodostuu psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä. Oppimisympäristö vaikuttaa merkittävästi oppimistuloksiin ja tämän vuoksi opiskelua varten tulee luoda soveltuva ympäristö. Parhaimmillaan oppimisympäristö voi toimia kannustavana henkisen kasvun luojana, kun taas pahimmillaan se voi vähentää motivaatiota. Käsitys oppimisympäristöstä käsitetään usein pelkkänä tilana tai paikkana ja tämän vuoksi on tärkeää muistaa luoda käsitteestä kokonaisuus (Kauppila 2003, 19–21).

Oppimisympäristön tulee olla kiinnostava, kannustava ja inspiroiva sekä myös lähellä tarvittavia tietoja (Kauppila 2003, 19–21). Muuttuva maailma ja monikulttuurisemmaksi muuttuva ympäristö ovat luoneet haasteita myös oppimisympäristön luonnille. Perinteinen käsitys oppimisympäristöstä on luokkahuone tai muu vastaava tila sekä verkkoympäristö. Nykyään näiden ympärille on kuitenkin alettu luomaan kokonaisuutta. Tämän kokonaisuuden luonnissa yksi suurimmista haasteista on oppilasmassan heterogeenistyminen eli enää ei voida määrittää prototyyppiä oppilaalle vaan jokaista oppilasta on ajateltava yksilönä erilaisine tarpeineen. Kaiken kaikkiaan varsinaisen oppimisympäristön luo vasta ne pedagogiset ratkaisut, joiden ympärille tämä konkreettinen ympäristö rakennetaan. (Jalkanen 2012.)

Parhaimmillaan oppimisympäristö on monimuotoinen, joka tukee oppijan oppimisprosessia. Oppimisympäristön luonnissa yksi keskeinen haaste on tunnistaa oppijan vahvuudet sekä saada tuotua vapaa-ajalla opitut asiat osaksi oppimistilannetta kuin taas oppimistilanteessa opitut asiat tulisi saada osaksi vapaa-ajan toimintaa. Näiden haasteiden vuoksi on tärkeää tehdä oppimisesta läpinäkyvää ja oppia ymmärtämään koko oppimisprosessia. Jotta voidaan hahmottaa oppimisprosessia oppimisympäristön luomiseksi ja ymmärtämiseksi, voidaan oppimisympäristöt jakaa kolmeen eri osa-alueeseen: formaaliin, informaaliin ja nonformaaliin. Formaali oppimisympäristöllä tarkoitetaan koulun tapaisia ympäristöjä eli niin sanottuja institutionaalistuneita ympäristöjä. Informaali oppimisympäristöllä taas tarkoitetaan vapaa-ajan ympäristöjä kuten esimerkiksi harrastukset

tai muu vapaa-ajan toiminta, jonka tavoitteena ei ensisijaisesti ole kielellinen tai kirjallinen oppiminen. Nonformaaleja oppimisympäristöjä taas ovat formaalin oppimisympäristön piiriin kuuluvien ympäristöjen ulkopuoliset toiminnot, joiden tavoitteena on sama oppiminen kuin koulussa. Näitä ovat esimerkiksi kansalaisopiston kurssit tai lapsien kohdalla erilaiset kerhot. Jotta oppiminen on kokonaisvaltaista, tulee näiden kaikkien eri oppimisympäristöjen opit osata hyödyntää osaksi toisiaan. (Kuuskorpi 2012.)

3.3 Monikulttuurinen oppimisympäristö

Monikulttuurisella oppimisympäristöllä tarkoitetaan oppimisympäristöä, jossa toimii eri kulttuurisen taustan omaavia opiskelijoita. Oppimisympäristöllä tarkoitetaan kokonaisuutta, jonka luovat fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset tekijät. (Kauppila 2003. 19–21.) Monikulttuurinen oppimisympäristö luo haasteita niin opiskelijoille kuin myös opettajillekin. On hyvä muistaa, että kulttuuri ei pidä sisällään ainoastaan etnisyyttä ja kieltä vaan se pitää sisällään myös muun muassa uskonnon, sosiaaliluokan, sosiaalisen sukupuolen ja seksuaalisen orientaation. Kun ymmärretään kulttuuri kokonaisvaltaiseksi, joka sisältää runsaasti erilaisia alaluokkia ja yksilöitä, vähenevät myös ennakkoluulot. Tämä itsessään helpottaa työskentelyä monikulttuurisessa ryhmässä ja oppimisympäristössä. Moninaisuus kulttuureissa lisääntyy maailman globalisoituessa ja kulttuuri sekä identiteetti muuttuvat ajan kuluessa. Tämän vuoksi ei voida tarkoin ja helposti määritellä, minkälainen yksittäinen kulttuuri, jota tulisi opettaa eteenpäin, on. Esimerkiksi Suomessa asuu paljon eri etnisen ja kulttuurisen taustan omaavia henkilöitä eikä tämä tule vähenemään myöskään tulevaisuudessa. Tämän vuoksi kulttuurien välinen oppiminen monikulttuurisessa yhteiskunnassa on äärimmäisen tärkeää tulevaisuuden kannalta. On huomioitava, että oppilaitos voi tarjota hyvät mahdollisuudet monikulttuuriseen oppimisympäristöön, mikäli opettajilla on valmiudet monikulttuuristen ryhmien opettamiseen. (Soilamo 2008.)

Kouluympäristöissä kansainvälisyys on jo lähes arkipäivää eikä sitä voida sivuuttaa. Liikuminen maasta toiseen lisääntyy ja kulttuurien kirjo näkyy myös luokkahuoneissa. Kansainvälisyys on kouluympäristössä sekä haaste, mutta se tulee ajatella myös mahdollisuutena. Oppimisympäristön kansainvälisyys antaa mahdollisuuden tutustua vieraisiin kulttuureihin ja jakaa kulttuuriamme muiden kulttuurien edustajille. Se tulee myös nähdä yhtenä keskeisenä hyvinvoinnin ylläpitäjänä niin markkinoiden kuin kaupallisten innovaatioiden näkökulmasta. (Piispanen 2008, 104–110) Kuitenkin opiskelijaryhmän

koostuessa useista eri kansalaisuuksista, on otettava huomioon, että jokaisen kulttuurin edustajilla on kulttuuritaustoiltaan erilaiset käsitykset niin tavoista kuin esimerkiksi uskonnoistakin. Myös ennakkoluulot ja oletukset vaihtelevat suuresti maiden ja maanosien välillä. Kommunikaation osalta kielitaidon merkitys nousee väistämättä esille. Englannin kieli on nykymaailman suurin valtakieli ja sen osaaminen jakaa opiskelijat usein eri tasoihin ryhmiin. (Metropolia ammattikorkeakoulu 2010, 30–33)

Tulevaisuuden työskentely monikulttuurisessa ympäristössä luo tulevaisuuden työntekijöille haasteita ja edellyttää tietynlaista osaamista. Työskentely monikulttuurisissa ympäristöissä vaatii työntekijältä vankkaa koulutusta, kansainvälistä kokemusta ja kielitaitoa sekä taitoa rakentaa sosiaalisia suhteita. Nämä ovat taitoja, joita tulee kehittää jo koulu-ympäristöissä. Parhaimman valmiuden opiskelija saa, kun oppilaitos tarjoaa mahdollisuuden monikulttuuriseen oppimisympäristöön. (Vahvaselkä 2009, 15–16) Ammatillisessa maailmassa erityisesti kielitaidon tulee olla riittävällä tasolla, jotta kommunikointi onnistuu muutenkin kuin perustasolla. Tämän vuoksi oppimisympäristön tulee tarjota opiskelijoille mahdollisuus jatkuvaan kielitaidon kehittymiseen niin englannin kuin myös äidinkielen osalta. Kun monikulttuurinen oppimisympäristö ymmärretään oikein ja sen monimuotoisuus osataan hyödyntää oikealla tavalla, mahdollistaa se opiskelijoille tehokkaan oppimisen ja lisäksi yhteishenkeä tukevia virikkeitä. (Metropolia ammattikorkeakoulu 2010, 30–33)

4 TUTKIMUS KANSAINVÄLISYYSSOSAAMISEN KEHITTÄMISESTÄ

4.1 Tutkimuskohde

Tutkimuksen kohteena toimi Turun ammattikorkeakoulussa järjestettävä INTENSE-hanke. Nimi Intense tulee sanoista International Entrepreneurship skills in Europe. Kyseessä oli kolmevuotinen hanke, jonka tavoitteena oli auttaa pieniä ja keskisuuria yrityksiä kansainvälistymään ja löytämään uusia kansainvälisiä kontakteja mukana olleista partnerimaista. Hankkeeseen valittiin mukaan opiskelijoita jokaisesta partnerimaasta ja he suorittivat 15 opintopisteen laajuisen englanninkielisen opintojakson. Opintojaksoon kuului kansainvälistymiseen ja projektityöskentelyyn liittyvän opetusmateriaalin opiskelu ja projektitoimeksiannon suorittaminen yritykselle. Nämä projektitoimeksiannot liittyivät vientiin ja tuontiin. Tavoitteena oli, että opintojakson aikana opiskelijoiden kansainvälistymisvalmiudet ja työelämäyhteistyötaidot kehittyivät. Hanke oli Erasmus+ -ohjelman rahoittama. (Turkuamk 2019.)

Hankkeen ideana oli, että mikäli yritys on kiinnostunut partnerimaan markkinoista, tekevät sen maan opiskelijat projektin kyseiselle yritykselle. Esimerkiksi hollantilainen yritys työskenteli hollantilaisten opiskelijoiden kanssa, jotka auttoivat tätä yritystä pääsemään Kroatian markkinoille. Saman aikaisesti kroatialaisten opiskelijoiden ryhmä tutki Kroatian markkinoita helpottaakseen hollantilaisen yrityksen tulemistä Kroatian markkinoille. Jokaisella opiskelijaryhmällä oli siis kaksi yritystä, toinen kotimaasta ja toinen partnerimaasta, jota he pyrkivät auttamaan. Tämän projektityöskentelyn lisäksi opiskelijoiden opintomoduuliin kuuluivat opinnot muun muassa markkinoiden ja kulttuurin analysoinnista, projektijohtamisesta, ostoista- ja myynneistä sekä liikesuhteiden solmimisesta. Opintojakson aikana myös mitattiin ja analysoitiin opettajien ja opiskelijoiden innovaatio-kompetensseja kansainvälisessä ympäristössä työskentelyssä. (Keinänen 2019.) (Jokiniemi 2017.)

Hankkeessa oli tutkimuksen tekohetkellä mukana viiden eri maan korkeakoulut. Turun ammattikorkeakoulun lisäksi hankkeeseen osallistui korkeakouluja Saksasta, Hollannista, Belgiasta ja Kroatiasta. Jokaisesta maasta hankkeessa oli siis mukana yksi korkeakoulu. Osasta maista hankkeeseen osallistui paikallisten opiskelijoiden lisäksi myös vaihto-opiskelijoita. Turun ammattikorkeakoulusta projektipäällikkönä toimi Helena Rantanen. Hankkeen ensimmäinen osa toteutettiin pilottikokeiluna syksyllä 2017. Turun

ammattikorkeakoulun opiskelijat saivat projektitoimeksiannot kahdelta yritykseltä liittyen muun muassa markkinatutkimukseen ja potentiaalisten asiakkaiden kartoittamiseen. Tämän lisäksi 5 opiskelijaa osallistui yhteiseen viiden päivän koulutukseen Utrechtissa marraskuun 2017 lopussa. Tämän kokeilun opettajina toimivat Sirpa Hänti ja Helena Rantanen. Pilotin kokemukset olivat enimmäkseen positiivisia, ainoastaan erilaisten aikataulujen yhteensovittamisessa partnerikoulujen oppilaiden kanssa pidettiin haastavana. Lisäksi koettiin, että opiskelijoiden erinäistä yhteistyötä tulisi lisätä varsinaisessa toteutuksessa. Varsinainen opintojakso toteutettiin syksyllä 2018. Projektiin osallistui Turun ammattikorkeakoulusta opiskelijoita useilta eri koulutusohjelmista ja he saivat toimeksiannot viideltä eri yritykseltä. Marraskuun 2018 lopulla opiskelijat matkustivat Berliiniin viiden päivän koulutukseen, jonne osallistui projektin muita opiskelijoita ja opettajia partnerimaista. (Rantanen. INTENSE-hankkeen esittely)

4.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kehittyikö opiskelijoiden kansainvälisyysosaaminen monikulttuurisessa oppimisympäristössä. Tutkimus toteutettiin kaikille opintojaksoon osallistuneille opiskelijoille ja tutkimuksessa mitattiin opiskelijoiden lähtötasoa sekä sen kehittymistä tutkittavan opintojakson aikana. Tavoitteena oli löytää kansainvälisyysosaamiseen liittyviä taitoja, jotka olisivat kehittyneet opintojakson aikana. Lisäksi tavoitteena oli selvittää, mitä kaikkia osa-alueita kansainvälisyysosaaminen pitää sisällään, ja miten tutkimuksen vastaukset saataisiin luokiteltua tämän teorian mukaisesti. Lopuksi tavoitteena oli pohtia, mistä mahdolliset muutokset kansainvälisyysosaamisessa johtuivat ja lisäksi pohtia kehitysideoita jatkoa ajatellen. Tutkimuksen tuloksia hyödyntäen toimeksiantaja pystyi täydentämään raporttiaan hankkeelle. Tämä tutkimus oli siis yksi osa-alue koko hankkeen tutkimuksesta.

4.3 Tutkimusmenetelmät ja tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin käyttäen kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää ja kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Määrällisestä tutkimusmenetelmää käytettäessä tutkimuksen tuloksia perustellaan numeroiden ja tilastojen avulla. Yleisin määrällisen tutkimuksen toteutustapa on kyselylomake. Myös tämän tutkimuksen kohdalla käytettiin kyselylomaketta. Kyselylomake oli kaikille osallistujille identtinen eli vakioitu, toiselta nimeltään standardoitu. Kyselylomakkeet tehdään useimmiten alueen

valtakielellä. Esimerkiksi Suomessa tehty tutkimus tehtäisiin suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Koska kysely suoritettiin kansainvälisessä ympäristössä, suoritettiin kysely englanniksi. (Vilka 2015.) Kyselyyn vastaaminen toteutettiin eri oloissa. Tutkimukseen osallistujat saivat täyttää kyselyn itsenäisesti ja näin ollen joiltakin opintojaksolle osallistuneilta saattoi jäädä kysely täyttämättä.

Tutkimuksessa käytettiin sekundääriaineistoa. Tutkimuksessa käytetty aineisto voi olla primääriaineistoa eli aineisto on itse kerättyä tai sekundääriaineistoa, joka on osittain tai kokonaan otettu primääriaineistosta. (Tieteen termipankki 2020.) Tämän tutkimuksen tulokset on koottu INTENSE-hankkeen toimesta. Myös kyselylomake on tuotettu hankkeen toimesta. Koska tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli analysoida kyselylomakkeiden avovastauksia, saatiin kyselylomakkeista ainoastaan avovastausten osuus tutkittavaksi. INTENSE-hankkeen toimesta tutkittiin muita vastauksia. Avovastauksista ei ole tehty erottelua muun muassa vastaajien sukupuolen, iän tai opiskelumaan mukaan vaan vastauksia on tutkittu yhtenä kokonaisena massana ja luokiteltu sen mukaan.

Tutkimus koostui kahdesta eri mittauksesta, alkumittauksesta ja loppumittauksesta. Alkumittaus tehtiin ennen opintojakson alkua ja loppumittaus opintojakson jälkeen. Molemilla kerroilla opiskelijoille annettiin täytettäväksi kyselylomake ja kyselylomakkeen avovastauksien kysymys oli samanlainen. Alkumittauksessa kysyttiin, minkälaisia kansainvälisyystaitoja opiskelijat ovat oppineet aiempien opintojensa aikana. Suora lainaus kyselylomakkeesta: "What kind of international skills you have learned your these studies. Please describe some concrete examples". Loppumittauksessa taas kysyttiin, minkälaisia kansainvälisyystaitoja opiskelijat kokivat oppineensa INTENSE-hankkeen aikana.

Kyselylomakkeen avovastaukset tutkittiin vastaus kerrallaan siten, että vastauksista eroteltiin kaikki kansainvälisyysosaamiseen liittyvä omaksi maininnakseen. Esimerkiksi opiskelija saattoi vastata oppineensa englannin kieltä ja kommunikointia. Näin ollen vastauksesta saatiin kaksi erillistä mainintaa. Näiden mainintojen perusteella luotiin eri kategorioita, joiden alle luokiteltiin samankaltaiset vastaukset. Tämä kyseinen luokittelu tehtiin Microsoft Excel -taulukko pohjalle. Kun kategoriat saatiin valmiiksi, tuotiin luokittelun tulokset yhteen teorian kanssa siten, että maininnoista muodostuneet kategoriat luokiteltiin oppimisen jaottelun mukaan. Näin ollen taulukko saatiin tiivistettyä kolmen pääkategorian alle. Lopuksi koko taulukko tiivistettiin esitettävään muotoon toimeksiantajalle. Lopulliseen taulukkoon jaettiin kolmen kategorian alle kyseisen kategorian mainintojen määrä, esimerkit ja tarkennukset millaisia aihealueita kategoriat sisälsivät ja

lisäksi muutama havainnollistava suora lainaus. Tutkimuksen molempiin vaiheisiin, alku- ja loppumittaukseen, toteutettiin nämä kaikki työvaiheet. Koska tutkimus toteutettiin kansainväliselle hankkeelle, kaikki tulokset kirjattiin englanniksi.

5 TULOKSET

5.1 Alkumittauksen tulokset

Varsinaisen tutkimuksen alkumittauksen kyselyyn saatiin kaiken kaikkiaan 123 vastausta ja näistä vastaajista 19 henkilöä ei halunnut vastauksiaan käytettävän tutkimuksia varten. Avovastauksia näistä vastauksista löytyi 89 vastausta, joista 13 poistettiin edellä mainitun syyn takia. Näin ollen analysoitavia avovastauksia saatiin 76 kappaletta. 76 vastaajasta 10 ei joko vastannut kysymykseen tai ei ymmärtänyt kysymystä oikein, joten kysymykseen vastaavia vastauksia oli 66 kappaletta. Vastauksista poimittiin mainintojen määrä 111 mainintaa eli sama avovastaus saattoi sisältää useampaan kategoriaan kuuluvia mainintoja. Avovastauksista nousi selkeästi esille useita eri teemoja kuten esimerkiksi kielitaito, tiimityöskentely, kulttuurituntemus ja kunnioitus sekä kärsivällisyys. Nämä vastaukset on luokiteltu osaamisen mukaan kolmeen isompaan kategoriaan. Osassa vastauksista nousi myös esille, että opintoihin ei ole sisällytetty yhtään kansainvälisyyskurssia, joten tämän vuoksi he päätyivät valitsemaan tämän opintojakson. Alkumittauksen avovastaukset on luokiteltu kolmeen kategoriaan: taito-osaaminen, tieto-osaaminen ja asenneosaaminen.

5.1.1 Kokemukset taito-, tieto- ja asenneosaamisesta ennen opintojaksoa

Taito-osaamiseen sisältyi kaikki taitoa vaativa osaaminen eli kielitaito, kommunikaatio, tiimi- ja projektityöskentelytaidot, innovaatiotaidot ja taito ajatella kriittisesti. Alkumittauksessa taito-osaamisen kategoriaan kuuluvien mainintojen määrä oli 54 mainintaa 111 maininnasta. Suurin painotus tämän kategorian sisällä oli kielitaito. Opiskelijat kokivat oppineensa aiemmissa opinnoissaan englannin kielen ääntämistä ja sanastoa niin yleisesti kuin myös ammattisanastoa. Yksi vastaaja nosti esille huomion, että aiemmissa opinnoissa opittu englannin kielen sanasto auttaa tulevaisuudessa kansainvälisessä yhteistyössä. Muiden osa-alueiden painotus oli melko tasainen. Opiskelijat kokivat, että ennen opintojaksoa he olivat oppineet sekä kansainvälistä että kulttuurien välistä tiimityöskentelytaitoja. Eräs vastaajista nosti muun muassa esille, että on aiemmin oppinut pääasiassa työskentelemään eri henkilöiden kanssa, jotka ovat eri kulttuureista. Toinen vastaajista taas nosti esille, että on oppinut kommunikoidaan ihmisten kanssa, joilla on erilainen tausta kuin hänellä. Lisäksi hän koki osaavansa johtaa kyseistä tiimiä ja olla

huomaavainen jokaista tiimin jäsentä kohtaan. Yksi vastaajista taas nosti esille, että on oppinut kansainvälisen tiimin lisäksi työskentelemään yhteistyössä kansainvälisen yrityksen kanssa. Kommunikoinnin osalta osa opiskelijoista nosti myös esille, että ovat aiemmin harjoittaneet kommunikointia eri kielillä eri taustaisten opiskelijoiden kanssa. Eräs opiskelija esimerkiksi nosti esille, että ovat harjoittaneet kansainvälistä kommunikointia koulussa harjoittelijoiden/vaihto-opiskelijoiden kanssa. Innovaatiotaitojen osalta eräs opiskelija nosti esille, että on oppinut ajattelemaan laajemmin ja yrittää tämän vuoksi ymmärtää erilaisia näkökulmia ja adaptoitua niihin.

Tieto-osaaminen oli toiseksi suurin kategoria. Mainintoja tieto-osaamisen osalta tuli 32 mainintaa kokonaismäärän ollessa 111. Tähän kategoriaan taas kuului kaikki tietoa vaativa osaaminen. Kategorian sisälle luokiteltuja teemoja olivat siis kulttuurituntemus eli ymmärrys kulttuurillisista eroista, ymmärrys kulttuurien eroavaisista talous asioista ja ymmärrys kansainvälisestä kaupankäynnistä ja yritysten toiminnasta. Monet vastaajista nostivat esille, että ovat oppineet kulttuurien välisistä eroista. Tarkempia tietoja näistä eroista opiskelijat eivät kuitenkaan kertoneet vastauksissaan. Useimmat kulttuurituntemusta koskevista vastauksista olivat juuri näitä niin sanottuja yksinkertaisia vastauksia, mutta joukosta löytyi myös näitä tietoja täydentäviä mainintoja. Yksi vastaajista mainitsi, että on oppinut tutustumaan ihmisten taustoihin kuten esimerkiksi heidän kotimaansa taloudelliseen tilanteeseen. Toinen vastaaja taas mainitsi, että ovat oppitunneilla käsitelleet kansainvälistä kaupankäyntiä ja yritystoimintaa eivätkä ainoastaan oman maan talousasioita. Eräs vastaaja nosti myös tarkemmin esille, että on oppinut erilaisia hyvinvointiin liittyviä asioita Euroopasta ja lisäksi hän kertoi osaavansa tunnistaa eri poliittisten systeemien eroja useista maista Euroopasta ja Yhdysvalloista. Näiden tarkempien tietojen lisäksi yksi vastaajista nosti esille käytännöntietoa. Hän mainitsi, että on oppinut eri kulttuurien etiketeistä ja on oppinut ottamaan näitä eroja huomioon

Huomattavasti pienimmäksi kategoriaksi alkumittauksen avovastauksissa jäi asenneosaamisen kategoria. Kategoriaan lukeutui ainoastaan 14 vastausta 111 vastauksesta. Tähän kategoriaan kuuluvia teemoja ovat kärsivällisyys, kunnioitus, avoimuus ja suvaitsevaisuus. Asenneosaaminen siis pitää sisällään kaiken omaan asenteeseen liittyvän osaamisen. Tämän kategorian sisällä mainintoja tuli tasaisesti eikä mikään tema nousut muita enemmän esille. Eräs opiskelija esimerkiksi mainitsi, että on oppinut kunnioittamaan muita kulttuureja ja käyttäytymistapoja. Toinen vastaaja nostaa myös esille samankaltaisia kokemuksia, että on oppinut hyväksymään, että toisissa kulttuureissa käyttäytyään eri lailla. Seuraava vastaaja taas nostaa esille hienotunteisuuden muita

kulttuureita ja näkemyksiä kohtaan. Näiden lisäksi vastauksissa nostettiin esille avoin mielisyyden ja kulttuurierojen tunnistaminen.

5.1.2 Opiskelijoiden kokemuksen puute kansainvälisyysosaamisesta

Näiden edellä mainittujen kolmen kategorian ulkopuolelle jäivät vastaukset, jotka eivät suoraan vastanneet kysymykseen tai joissa mainittiin, että ei ole mitään kokemusta kansainvälisyysosaamisesta. Yksi vastaajista esimerkiksi mainitsee, että tämä on ensimmäinen kerta, kun hänellä on opintojakso, jolla harjoitetaan kansainvälisyysosaamista. Toinen vastaaja myös mainitsee samaa, että hänen oma opinto-ohjelmansa ei sisällä kansainvälisyyskursseja ja tämä oli myös syy valita tämä kyseinen opintojakso. Loput maininnoista tukevat näitä kahta vastausta. Osa vastaajista ei myöskään ollut varma omaavatko he vielä mitään kansainvälisyysosaamiseen liittyviä taitoja.

5.1.3 Alkumittauksen tuloksien analysointi ja johtopäätökset

Alkumittauksen osalta vastausten laatu ei ollut kovin tarkka. Alkumittauksen kysymyksessä tarkoitettiin kysyä, mitä opiskelijat ovat oppineet aiemmissa opinnoissaan ennen tätä opintojaksoa. Kuitenkin useat vastaajista eivät ymmärtäneet kysymystä oikein vaan vastasivat sen perusteella, mitä ovat oppineet tähän mennessä jo käynnissä olevan opintojakson aikana. Kyselyyn olisi mahdollisesti tullut tarkempia vastauksia, mikäli kysely olisi suoritettu opintojaksolla ennen yhtään mitään muuta. Toinen vastauksien laatuun vaikuttava seikka oli opiskelijoiden melko suppea ymmärrys termistä kansainvälisyysosaaminen. Vastaukset olisivat saattaneet olla laajempia, mikäli opiskelijat olisivat sisäistäneet kysymyksen laajemmin.

Alkumittauksen avovastauksissa suurin painotus oli taito-osaamisen kategoriassa. Näistä erityisesti kielitaitoon liittyvät maininnat nostivat koko kategorian mainintojen määrää. Tämä ei sinällään tullut yllätyksenä, sillä kielitaito on helpoin ymmärtää kansainvälisyysosaamiseksi. Kielitaitoon liittyviä opintoja on myös ollut jokaisen opintojaksoon osallistuvan maan opiskelijalla. Kommunikaatioon ja ryhmätyöskentelyyn liittyviä mainintoja oli jonkun verran, mutta osassa niistä oli epäselvää, tarkoitettiinko vastauksilla yleisesti ryhmätyöskentelyä vai nimenomaan monikulttuurisessa ryhmässä työskentelyä. Tästä huolimatta vastauksien joukossa oli myös mainintoja, joissa painotettiin, että aiemmissa opinnoissa on päästy harjoittamaan työskentelyä monikulttuurisessa ryhmässä.

Vastausten tulkintaan liittyvät suurimmat haasteet nousivat esille oikeastaan vasta tietosaamisen kohdalla.

Toiseksi suurimman kategorian, tietosaamisen, vastaukset olivat painottuneet tasaisemmin. Vastauksissa nousi esille opiskelijoiden omaava yleissivistys kansainvälisestä kaupasta ja taloudesta. Opiskelijat eivät tässäkään kategoriassa kuitenkaan tuoneet esille käytännön kokemuksen tietoja. Teorian osalta opiskelijat kuitenkin toivat esille yleissivistyksestä kertovia tietoja. Jotkut opiskelijat osasivat kertoa tarkempia teoreettisia tietoja muun muassa talouteen liittyen, mutta useimmat vastauksista olivat niin sanotusti ympäröiväisiä muutaman sanan vastauksia. Opiskelijat ovat selkeästi oppineet aiemmin teoriassa tietoja muita aiheita sivuten, mutta käytännön asioita he eivät ole päässeet aiemmissa opinnoissaan oppimaan. Tästä voimme tehdä johtopäätöksen, että tutkimukseen osallistuneet opiskelijat eivät ole saaneet riittävässä määrin käytännönläheisiä kursseja, joilla he olisivat pystyneet hyödyntämään teoretietojaan ja kehittämään kansainvälisyysosaamistaan.

Asenneosaamisen osalta opiskelijat ovat vastauksissaan osoittaneet omaavansa tärkeitä asenteita tulevaisuuden varalle. Näillä vastaajilla on hyvät lähtökohdat harjoittaa kansainvälisyysosaamistaan, sillä kansainvälisyysosaamisen kehittymisessä on tärkeää olla avoin uusien asioiden kohtaan. Kansainvälisyydestä puhuttaessa erilaisuus tapojen ja käytöksen suhteen nousee useasti esille. Jotta voi pärjätä kiitettävästi kansainvälisessä ympäristössä ja kehittää omaa osaamistaan tällä osa-alueella, tulee nämä erot ymmärtää, hyväksyä ja ottaa huomioon. Tämän kategorian vähäisten mainintojen syynä saattaa mahdollisesti olla se, että joko opiskelijat pitävät näitä asenteeseen liittyviä asioita itsensä selvyyksinä tai eivät osaa liittää niitä kansainvälisyysosaamiseen.

5.1.4 Opiskelijoiden kokemukset aiemmasta osaamisesta

Kaiken kaikkiaan opiskelijoilla oli ennen opintojaksoa joitakin perustaitoja kansainvälisyysosaamisesta. Moni vastaajista ei kuitenkaan ilmaissut tai maininnut, että omaisi käytännöntasolla kansainvälisyysosaamista tai, että olisi opinnoissaan saanut sitä harjoittaa. Ne vastaajat, jotka kokivat omaavansa osaamista käytännöntasolla, olivat saaneet kommunikoida vaihto-opiskelijoiden kanssa ja saaneet täten kehittää kielitaitoaan. Koska käytännönsaaminen ei noussut esille vastauksissa, herää kysymys, että ovatko opiskelijat päässeet koskaan harjoittamaan kokemiaan taitojaan vai mistä he tietävät omaavansa mainitsemiaan taitoja ilman käytännön kokemusta. Vastauksissa nousi myös

selkeästi esille muutama maininta siitä, että vastaaja ei kokenut omaavansa minkäänlaisia taitoja tai kokemusta kansainvälisyydestä. Näiden tietojen pohjalta voi tehdä johtopäätöksen, että käytännön kurssit, joissa voi harjoittaa kansainvälisyysosaamista ovat tarpeen ainakin tässä tutkimuksessa olleille opiskelijoille. Osa vastaajista myös mainitsi valinneensa tämän tutkimuksen kohteena olleen opintojakson juuri siitä syystä, että aiempiin opintoihin ei ole sisällynyt mitään kansainvälisyysopintoja. Tämä todistaa, että opiskelijat ovat myös kiinnostuneita tämän kaltaisista opintojaksoista.

5.2 Loppumittauksen tulokset

Loppumittauksen avovastaukset on luokiteltu samoihin kategorioihin kuin alkumittauksen avovastaukset. Pääteemat nojasivat oppimisen jaottelun mukaan kolmeen osa-alueeseen: taito-osaaminen, tieto-osaaminen ja asenneosaaminen. Lisäksi vastauksista on luokiteltu pois vastaukset, jotka eivät vastaa kysyttyyn kysymykseen ja vastaukset, joissa opiskelija ei kokenut oppivansa mitään kyseisen opintojakson aikana.

Loppumittaukseen saatiin yhteensä 66 vastausta käsiteltäväksi. Näistä vastauksista löydettiin 98 erilaista mainintaa. Tyhjiä vastauksia oli yhteensä 17, joten varsinaisia käytettäviä vastauksia oli 49 ja mainintoja 79. Luokitelluista 79 maininnasta suurin osa eli 47 kappaletta luokiteltiin taito-osaamiseen. Seuraavaksi suurin ryhmä oli tieto-osaaminen, josta löytyi 15 mainintaa. Asenneosaamiseen tuli 9 mainintaa ja ei luokiteltuihin 8 vastausta. Ei luokiteltuja vastauksia olivat vastaukset, joissa vastaaja ei kokenut oppineensa mitään uutta ja vastaukset, jotka eivät vastanneet kysymykseen.

5.2.1 Taito-, tieto- ja asenneosaamisen kehittyminen

Tämän tutkimuksen loppumittauksen avovastausten luokittelussa taito-osaamisen alle löytyi 5 eri kategoriaa: kielitaito, kommunikaatio, innovaatiotaidot ja ongelmanratkaisutaidot, yhteistyö ja tiimityöskentely sekä vastaajan itse kokema määrittelemätön kansainvälisyysosaaminen. Kielitaitoon viittaavia vastauksia löytyi vain kaksi mainintaa. Näissä vastauksissa toinen koki englannin kielen taitonsa kehittyneen opintojakson aikana ja toinen vastaaja taas koki, että sai lisää kokemusta käyttää kielitaitoaan. Taito-osaamisen osalta suurimman huomion saivat kommunikaatiotaidot, innovaatiotaidot ja ongelmanratkaisu sekä yhteistyö ja tiimityöskentely. Kommunikaation osalta opiskelijat kokivat

enimmäkseen oppineensa kulttuurien välistä kommunikaatiota. Käytännössä osa koki oppineensa, kuinka kommunikoida toisten opiskelijoiden ja myös yrittäjien kanssa. Osa taas koki oppineensa käytännöntaitoja sähköpostiviestittelystä. Yksi vastaajista koki, että hän oppi mukautumaan toisiin kulttuureihin. Hän nosti vastauksessaan esille, että tämä taito on tärkeää kommunikoinnin kannalta, sillä mikäli toisiin kulttuureihin ei pysty mukautumaan, saattaa tulla väärinymmärryksiä kommunikoinnissa. Innovaatiotaitojen ja ongelmanratkaisu taitojenkin osalta saatiin 6 mainintaa vastauksista. Kaksi vastaajista koki oppineensa, kuinka toimia erilaisten kulttuuritaustaisten henkilöiden kanssa. Toiset kaksi vastaajaa taas kokivat oppineensa käyttämään luovuuttaan ja ajattelemaan uudella laajemmalla näkökulmalla. Loput kaksi vastaajaa kokivat vielä oppineensa ongelmanratkaisutaitoja. Toinen heistä toteaa laajemmin, että oppi ratkaisemaan kulttuurien rajat ylittäviä konflikteja ja myös konflikteja, jotka johtuvat erilaisista odotuksista. Suurin osa vastauksista luokiteltiin yhteistyö ja tiimityöskentely osioon alle. Tämä oli sinällään odotettavissakin ottaen huomioon, että kyseinen opintojakso hoidettiin ryhmätyö painotteisesti.

Tieto-osaamisen alle on luokiteltu kaikki teoriaosaamiseen viittaava. Näin ollen tieto-osaamisen alta löytyvät kulttuurituntemus ja yleistieto kansainvälisyydestä. Kulttuurituntemuksen vastaukset pitivät sisällään lähinnä käytännönasioiden ymmärtämistä. Vastauksissa oli muun muassa ymmärtämistä kulttuurien eroavaisuudesta. Vastaajat kokivat myös ymmärtäneensä eri kulttuuritaustaisten erilaisia työtapoja. Yksi vastaajista myös koki, että oli oppinut, että työskentely eri kulttuuritaustaisten kanssa on haastavaa, koska välillä kuluu aikaa toisten toimintatapojen ymmärtämiseen. Vastaajat kokivat myös oppineensa käytännössä, kuinka työskennellä eri taustaisten henkilöiden kanssa. He huomasivat, että nämä erilaiset työtavat vaikuttavat siihen, että muun muassa aikataulusuunnittelussa tulee ottaa huomioon eri kulttuuritaustaisten ajalliset käsitykset. Tarkempana havaintona yksi vastaaja oli myös nostanut esille, että saksalaiset ovat kovia tekemään töitä ja omaavat erinomaisen työmoraalin.

Asenneosaamisen osalta esille nousivat kärsivällisyys, kunnioitus ja itseluottamus. Eräs vastaajista koki, että työskentelyssä vaaditaan kärsivällisyyttä ja nopeaa toimintaa. Toinen taas koki, että pitää oppia kunnioitusta muita kohtaan, jotta saa suoritettua tehtävät onnistuneesti. Suurin määrä asenneosaamiseen luokitelluista vastauksista koski itseluottamuksen kehittymistä ja sitä, että vastaajat kokivat oppineensa jotain uutta itsestään. Kolme vastaajaa koki, että he ovat saaneet itseluottamusta käyttäen englannin kieltä enemmän. Yksi vastaaja toteaaakin, että hän huomasi, että muutkaan eivät osaa sen

enempää englantia kuin hänkään ja tämän vuoksi hänen itseluottamuksensa kasvoi. Yksi vastaajista oppi itsestään, että hän olisi kiinnostunut tekemään tulevaisuudessa kansainvälisiä tehtäviä, koska hänestä tämä kyseinen opintojakso toi esille, että työskentely monikulttuurisessa oppimisympäristössä on kiinnostavaa ja opettavaista. Eräs vastaajista taas kertoi oppineensa, että ei olekaan niin ammattilainen kuin oli luullut ja tämän vuoksi hän tajusi, että hänen tulee oppia paljon lisää. Toinen vastaaja taas totesi todistaneensa itselleen, että on kykeneväinen suorittamaan tehtäviä.

5.2.2 Opiskelijoiden kokemukset opintojaksosta

Tuloksista on nostettava esille myös vastaukset, jotka eivät joko vastanneet oikein kysymykseen tai joista ei ilmennyt mitään uuden oppimista. Kuusi vastaajista totesi, että eivät oppineet opintojakson aikana mitään uusia taitoja. Kaksi heistä totesi, että ei oppinut mitään uusia taitoja, mutta onnistui kuitenkin hyödyntämään ja kehittämään aiemmilla kursseilla opittuja kansainvälisyystaitoja. Yksi vastaaja taas kertoi, että ei oppinut opintojakson aikana mitään, koska ei kokenut saaneensa riittävästi apuja ja välineitä opintojakson suorittamiseen vaan joutui turvautumaan googlen apuun eikä myöskään yhteyshenkilöistä ollut apua. Yksi vastaajista taas koki, että muiden opiskelijoiden ja opettajien tapaaminen Berliinissä oli loistava kokemus, koska heidän täytyi työskennellä yhdessä ja jakaa ajatuksia.

5.2.3 Loppumittauksen tulosten analysointi ja johtopäätökset

Loppumittauksen avovastauksissa nousi esille suurimmaksi osaksi käytännöntaitojen oppiminen. Kommunikaatio, yhteistyötaidot ja kulttuurituntemus olivat suurimmat kategoriat, joiden oppeja opiskelijat kokivat oppineensa. Näiden lisäksi alkumittaukseen verrattuna uutena asiana nousi esille itsevarmuuden sekä oman osaamisen tunnistamisen oppiminen ja rohkeus suoriutua annetuista tehtävistä. Vaikka kulttuurituntemus kuuluu osaksi tieto-oppia eli teoriapohjaista oppimista, piti se kuitenkin vastauksissa sisällään paljon käytännönläheisiä asioita. Teorian tasolla opiskelijat eivät ainakaan ilmaisseet oppineensa mitään uusia taitoja. Toki tämä saattanee johtua siitä, että opintojakso toteutettiin suurimmaksi osakseen käytännön työympäristössä.

Vastauksissa nousi esille, että opiskelijat kokivat oppineensa kommunikaatiota nimenomaan kulttuurien välisesti. Opintojakson aikana opiskelijat oppivat ymmärtämään,

kuinka tärkeää kulttuurituntemus on kommunikaation kannalta. He siis oppivat ymmärtämään jossain määrin monikulttuurisessa ympäristössä työskentelyn kokonaisuutta. Opiskelijat nostivat vastauksissaan esille tärkeitä huomioita eri kulttuureista. Vastauksissa nousi esille monia käytännön asioita kulttuurien eroista ja vastausten perusteella opiskelijat oppivat huomioimaan näitä eroja työskentelyssään. Nämä havainnot ovat opiskelijoille erittäin tärkeitä taitoja tulevaisuuden työelämää varten.

Vastauksissa nousi myös esille opiskelijoiden lisääntynyt kiinnostus kansainvälisyyttä kohtaan. Tämä on erittäin tärkeää, sillä useasti koulumaailmassa kansainvälisyysprojekteja pidetään jokseenkin pelottavina. Muun muassa Turun ammattikorkeakoulussa on yritetty löytää ratkaisua siihen, että kotimaiset ja vaihto-opiskelijat eivät kohtaa vaan vaihto-opiskelijat viettävät suuren osan ajastaan muiden vaihto-opiskelijoiden kanssa. Sana kotikansainvälisyys nousee koulumaailmassa useasti esille. Eli kansainvälistyminen ei pidä sisällään ainoastaan vaihto-opiskeluun lähtemistä vaan kansainvälisyystaitoja voi oppia myös kotimaassa. Opintojaksot, joissa on matala kynnys harjoittaa kansainvälisyysosaamista kuten tämä tutkimuksen kohteena ollut opintojakso, ovat erinomainen helpotus tähän ongelmaan. Opiskelijoiden kokema kehitys englannin kielen osaamisessa yhdessä kehittyneen itseluottamuksen kanssa tuovat erinomaisen pohjan jatkolle kansainvälisten tehtävien suorittamisessa. Jotta kansainvälisyysosaamisessa voi kehittyä ja jotta sitä voi hyödyntää kokonaisvaltaisesti, tulee juuri tämän itseluottamuksen olla kunnossa.

Opintojaksoa voi pitää myös kansainvälisyysosaamisen syventävänä kurssina. Osassa vastauksissa mainittiin, että opiskelija ei kokenut oppineensa mitään uutta, mutta hän onnistui hyödyntämään aiempia oppejaan. Opintojakso oli siis loistava tilaisuus hyödyntää aiempia oppeja aivan oikeassa käytännön ympäristössä. Kansainvälisyysosaamisen osa-alueita ei pysty kokonaisuudessaan oppimaan teoriatunneilla vaan ne tarvitsevat runsaasti käytännön harjoittelua. Tämä opintojakso antoi opiskelijoille mahdollisuuden harjoittaa näitä taitoja turvallisessa ympäristössä.

Avovastausten perusteella opintojaksolla oli ainakin suurelle osalle opiskelijoista hyötyä ja heidän kansainvälisyysosaamisensa kehittyi ainakin jollain tasolla. Opiskelijoiden ymmärrys ja käsitys kansainvälisyysosaamisesta laajentui ja he oppivat vastausten perusteella ymmärtämään kansainvälisyysosaamista laajempaan kokonaisuuteen. Opiskelijat oppivat loppumittauksen vastausten perusteella käyttämään kansainvälisyysosaamistaan käytännön tehtävissä. He saivat itseluottamusta ja heidän kiinnostuksensa kansainvälisyystehtäviä kohtaan lisääntyi. Valitettavasti osa opiskelijoista ei tutkimuksen

perusteella kokenut saaneensa opintojaksosta suurta hyötyä. Sitä emme kuitenkaan tiedä johtuuko tämä siitä, että he eivät vielä tiedostaneet oppineensa jotain uutta vai eivätkö he oikeasti oppineet mitään uutta.

5.3 Tulosten keskinäinen vertailu

Alku- ja loppumittauksen avovastauksissa nousi esille osittain samankaltaisia teemoja, mutta teemojen sisällä olevista vastauksista erottui eroavaisuuksia. Molempien mittauksen avovastaukset voitiin jakaa samojen pääteemojen, tieto-, taito- ja asenneosaaminen, alle. Näiden pääteemojen alateemat kuten esimerkiksi kielitaito ja kulttuurituntemus eivät myöskään suuremmin eronneet toisistaan. Muutamia pieniä maininta eroja löytyi, mutta ei merkittäviä. Mittauksen vastausten välisiä eroja löytyi niin vastausten laajuudessa kuin myös vastausten laadussa. Vastauksien määrässä ja maininnoissa oli jonkin verran eroa. Alkumittauksessa mainintoja oli 111 ja loppumittauksessa 81. Näin ollen vertaillessa määriä ei saada kovin tarkkaa tulosta. Tämän vuoksi vertailu keskittyykin vastausten laadun tulkintaan. Vaikka mainintojen määrä oli suurempi alkumittauksessa, oli loppumittauksen vastauksissa tulkitsemiskelpoisia vastauksia enemmän.

Molempien mittauksen avovastauksissa nousi esille taito- ja tieto-osaaminen hyvin vahvasti. Se mikä erottaa nämä mittauksien vastaukset toisistaan oli, että loppumittauksen avovastauksissa nousi esille vahvasti käytännönosaamista. Opiskelijat osasivat kertoa kokemuksistaan laajemmin. Vertailun vuoksi tuodaan esille kaksi eri mainintaa. Alkumittauksessa opiskelijat kertoivat omaavansa kulttuurituntemusta, mutta eivät kertoneet, minkälaista kulttuurituntemusta he olisivat oppineet. Loppumittauksen avovastauksissa taas opiskelijat osasivat kertoa kokemustensa kautta, kuten esimerkiksi yksi vastaaja mainitsi, että on oppinut erilaisia työtapoja kuten, että saksalaiset ovat ahkeria tekemään töitä. Opiskelijoiden kulttuurituntemus siis laajentui, sillä alkumittauksessa opiskelijoilla oli hyvää teoretietoa esimerkiksi kansainvälisestä kaupankäynnistä ja taloudesta, kun taas loppumittauksen vastauksissa nousi esille eri kulttuurien toimintatapojen ymmärtäminen. Taito-osaamisen osalta myös tiimityöskentelyyn liittyvissä vastauksissa oli eroavaisuuksia. Tiimityöskentelyn osalta opiskelijoiden käsitys laajeni. Alkumittauksessa opiskelijat osasivat kertoa omaavansa tiimityöskentelytaitoja, kun taas loppumittauksen vastauksissa nousi esille, että opiskelijat ovat kokeneet oppineensa, kuinka onnistua tiimityöskentelyssä.

Asenneosaamisen osalta alkumittauksessa nousi esille opiskelijoiden asenne kansainvälisyyttä ja eri kulttuureista olevia ihmisiä kohtaan. Loppumittauksen avovastauksissa taas nousi esille opiskelijoiden opit heistä itsestään. Opiskelijoiden itseluottamus omaa kansainvälisyysosaamistaan kohtaan kehittyi. Voidaan siis päätellä, että opintojakson aikana opiskelijoiden asenneosaaminen laajeni ja käsitys asenneosaamisen osalta muuttui. Alkumittauksen avovastauksissa nousi esille enemmänkin opiskelijoiden ennakkoasenteet kansainvälisyyttä kohtaan, kun taas loppumittauksessa nousi selkeästi esille, että opiskelijat ovat oppineet jotain itsestään ja kehittäneet itseluottamusta kansainvälisyystehtäviä kohtaan. Kuten aiemmissa kategorioissa niin myös tässäkin ero oli huomattavissa käytännönsaamisen osalta.

Yhteenvedona voidaan sanoa, että suurimman eron näiden kahden mittauksen välillä teki käytännönsaaminen. Kokonaisuutta ajatellen alkumittauksen avovastausten perusteella opiskelijoilla oli hyviä perustietoja kansainvälisyysosaamisesta, mutta he eivät vielä osanneet ajatella siihen liittyviä osa-alueita laajasti. Loppumittauksen avovastausten perusteella opiskelijat oppivat hyödyntämään ja kehittämään osaamistaan kansainvälisyystehtävissä. Lisäksi he oppivat uusia taitoja ja heidän käsityksensä kansainvälisyysosaamisesta laajeni. Eron näiden kahden mittauksen välille aiheutti myös se, että osalle opiskelijoista tämä opintojakso oli ensimmäinen kansainvälisyyteen liittyvä opintojakso. Tämän vuoksi osa opiskelijoista ei osannut vastata alkumittauksen kysymyksiin, koska heillä ei ollut kokemusta aiheesta eikä heillä ollut tietoa, mitä kansainvälisyysosaaminen pitää sisällään.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että opiskelijoiden kansainvälisyysosaaminen vähintään muuttui parempaan suuntaan opintojakson aikana. Täydellistä vastausta ei voida antaa siitä, kehittyikö kansainvälisyysosaaminen vai kehittyikö opiskelijoiden ymmärrys kansainvälisyysosaamisesta terminä. Vastausten laatu kehittyi huomattavasti toisella mittauskerralla ja näin ollen tutkimuksen loppupuolelle saatiin enemmän tutkittavaa materiaalia. Niin kuin on aiemmin todettu, opiskelijat saivat käytännön osaamista aiemman teoriaosaamisen rinnalle, joten kansainvälisyysosaaminen kehittyi kokonaisvaltaisemmaksi. On kuitenkin otettava huomioon, että tuloksiin vaikuttivat monet seikat, kuten esimerkiksi kyselylomakkeen kysymysten asettelu, kyselyn ajankohta ja vastausympäristö sekä myös oleellisesti se, että kyselylomakkeen kieli oli englanti, mikä ei ollut vastaajien opiskelumaan kieli.

Ensimmäinen merkittävästi vaikuttava tekijä tutkimuksessa oli se, että alkumittauksessa suuri osa opiskelijoista oli ymmärtänyt avovastauksen kysymyksen väärin. Koska kysely tehtiin opintojakson alkuvaiheessa eikä ennen opintojakson aloitusta, vastasivat monet opiskelijoista kysymykseen INTENSE-hankkeen ensimmäisten tapaamisten perusteella. Kyseessä saattoi myös olla kielellinen väärinymmärrys. Kaikki opiskelijat eivät välttämättä ymmärtäneet kysymystä oikein. Myös vastausten tulkitsemisessa on voinut tulla käänkövirheitä. Osa vastauksista oli kielipölisesti erittäin vaikeita tulkittavia johtuen joidenkin vastaajien heikommasta englannin kielen osaamisesta. Myös kyselyn tekoympäristö on voinut osaltaan vaikuttaa vastausten eroihin. Osassa maista kyselylomake täytettiin koulussa luokahuoneessa, kun taas esimerkiksi Suomessa opiskelijat saivat täyttää kyselylomakkeen omalla ajallaan valitsemassaan paikassa. Jotta olisi voitu minimoida erot, olisi kysely ollut hyvä suorittaa kaikille samankaltaisesti.

Tutkimuksen tavoitteen ollessa kansainvälisyysosaamisen kehittyminen monikulttuurisessa oppimisympäristössä, tulee tarkastella myös näitä kahta termiä: kansainvälisyysosaaminen ja monikulttuurinen oppimisympäristö. Jotta voidaan mitata kansainvälisyysosaamisen kehittymistä, tulee sekä tutkijan että tutkittavan ymmärtää kyseinen termi. Tätä tutkimusta tehdessä on voitu useiden eri teorialähteiden avulla huomata, että kyseinen käsite on yleisesti vaikeasti ymmärretty eikä siihen löydy tarkkaa yksiselitteistä määritelmää. Jos otetaan esimerkiksi Demos Helsingin vuonna 2013 valmistunut tutkimus, jossa määriteltiin perinteinen ajatus kansainvälisyysosaamisesta, johon kuului muun muassa kielitaito, suvaitsevaisuus, kulttuurituntemus ja kyky työskennellä

erilaisten ihmisten kanssa, voidaan todeta, että opintojakson aikana opiskelijat ovat kokeneet oppineensa ainakin perinteisen mallin mukaisia taitoja. Nykyään tuo perinteinen ajatusmalli koetaan kuitenkin suppeana ja niin kuin on aiemmin todettu, ajatus kansainvälisyysosaamisesta on paljon laajempi. Samaisessa tutkimuksessa tuotiin esille, että laajempi kansainvälisyysosaaminen tuo mukanaan muun muassa kykyä ajatella kokemuspiiriään laajemmin ja taidon tunnistaa maailmanlaajuisia ongelmia. Toisaalta myös verkostojen luominen toimialojen poikki välittämättä kielestä tai sijainnista luetaan Demos Helsingin tekemän tutkimuksen mukaan laajempaan kansainvälisyysosaamiseen. Tämän jälkimmäisen voidaan jo ihan opintojakson käytäntöjen osalta sekä myös tutkimustuloksien osalta nähdä kehittyneen, koska opiskelijat työskentelivät monialaisessa ympäristössä tehden yhteistyötä eri taustojen omaavien henkilöiden kanssa sekä vastauksissa kokivat kehittäneensä niin kielitaitoja kuin myös tiimityöskentelytaitoja.

Monikulttuurisen oppimisympäristön osalta opiskelijat eivät ehkä vielä opintojakson aikana osanneet huomata, kuinka paljon he todellisuudessa työskentelivät monikulttuurisessa ympäristössä, koska pääasiallinen työskentely suoritettiin oman koulun opiskelijoiden kesken. Vuoden 2020 maailmanlaajuinen kriisi on kuitenkin osoittanut, että oppimisympäristö sekä työympäristö eivät rajoitu vain siihen, että ollaan tekemisissä fyysisesti vaan useat etätyöskentelymahdollisuudet ovat laajentaneet tätä näkemystä. Mikäli tämän samaisen kyselyn antaisi opiskelijoille nyt pidemmän ajanjakson jälkeen, olisivat vastaukset mahdollisesti laajempia, koska uudenlaisen normin opettelu on saattanut avata monienkin opiskelijoiden silmiä aiempaan työskentelyyn liittyen.

Loppujen lopuksi kansainvälisyyden ja siihen liittyvän osaamisen tulkintoja on niin paljon kuin on tulkitsijoita. Kyseessä on kuitenkin suhteellisen uusi termi, jonka käsitys muuttuu nopeastikin muuttuvassa ja alati kansainvälistyvässä maailmassa. Osaaminen on monimuotoinen prosessi pitäen mukanaan eri osa-alueita niin taidollisesti, tiedollisesti kuin myös sosiaalisestikin. Tässä tutkimuksessa pystyttiin havainnoimaan lähinnä opiskelijoiden omaa kokemusta kansainvälisyysosaamisen kehittymisestä nopealla ja lyhyellä aikavälillä. Jotta voidaan tutkia laajemman mallin kansainvälisyysosaamisen kehittymistä, tulisi tutkimusta jatkaa pidemmällä aikavälillä ja havainnoida, miten opiskelijat ottivat näitä saamiaan oppejaan mukaan käytännössä. Näin laajassa kokonaisuudessa varsinaista oppimista ei huomaa heti vaan muun muassa koulussa saatujen oppien hyöty huomataan vasta varsinaisessa työelämässä. Monet laajemman kansainvälisyysosaamisen mallin osa-alueet kohdistuvat sekä vapaa-aikaan että työelämään eikä niinkään opiskelu-ympäristöön, jonka vuoksi mahdollisesti monia tärkeitä oppeja jäi tässä

tutkimuksessa havainnoimatta. Tuloksien pohjalta voidaan kuitenkin sanoa, että opiskelijat saivat opintojakson ajalta monia tärkeitä oppeja, joita kehittää tulevaisuutta varten. Ja ennen kaikkea he saivat pienen maistiaisen, millaista on toimia monikulttuurisessa ympäristössä.

Yhteenvedona voidaan siis sanoa, että kokonaisvaltaista vastausta tutkimusongelmaan ei voida antaa. Voidaan sanoa, että opiskelijat kehittivät kansainvälisyysosaamiseen liittyviä osa-alueita ja he kokivat opintojakson tuoneen muun muassa itsevarmuutta, rohkeutta sekä valmiuksia. Opiskelijat saivat hyvät valmiudet jatkaa näiden oppiensa kehittämistä niin opiskelu- kuin myös työympäristössä. Opintojakso oli hyvä lisä kansainvälisyysopintoihin, joita tutkimuksen perusteella opiskelijat kokivat saaneensa liian vähän aiempien opintojen aikana. Kansainvälisyysosaaminen terminä on kuitenkin niin moniulotteinen, laaja ja alati muuttuva eikä sille löydy vain yhtä virallista määritelmää. Tämän vuoksi tämän tutkimuksen pohjalta ei voida antaa tarkkaa vastausta sille, kehittyikö opiskelijoiden kansainvälisyysosaaminen opintojakson aikana.

6.1 Kehitysehdotukset toimeksiantajalle

Kehitysehdotukset toimeksiantajalle voidaan jakaa kahteen osioon: opintojaksoon liittyvät kehitysehdotukset ja tutkimukseen liittyvät kehitysehdotukset. Koska tässä opinnäytetyössä käytettiin sekundääriaineistoa, jonka toimeksiantaja oli kerännyt, löytyy kehitysehdotuksia myös tutkimuksen osalta.

Opintojakson osalta olennaisin kehitysehdotus koskee ryhmäkokoonpanoja ja konkreettista yhteistyötä. Opiskelijoiden ryhmät koostuivat lähinnä saman maalaisista henkilöistä ja tällöin he suorittivat suurimman osan työskentelystä tutussa ympäristössä, mikä ei välttämättä ollut monikulttuurinen. Pois lukien siis ryhmät, joissa oli mahdollisesti myös vaihto-opiskelijoita tai satunnaisia muiden kulttuurien edustajia. Ainoastaan yhteydenpito muiden maiden edustajiin vaativat kansainvälistä osaamista. Jatkossa tätä voisi muuttaa siten, että ainakin Turun ammattikorkeakoulussa hyödynnettäisiin suurta vaihto-opiskelijamäärää tämän kaltaisissa projekteissa. Koska Turun ammattikorkeakoulussa on havaittu, että paikalliset opiskelijat ja vaihto-opiskelijat eivät kohtaa, toisivat tämän kaltaiset projektit apua myös tähänkin ongelmaan. Lisäksi kaikkien hankkeeseen osallistuvien opiskelijoiden matkalla olisi hyvä järjestää entistä enemmän yhteistä tekemistä myös vapaa-ajan omaisesti. Näillä pienillä muutoksilla voitaisiin saada lisättyä opiskelijoiden

saamaa kansainvälisyyskokemusta ja saataisiin kehitettyä kansainvälisyysosaamista entisestään.

Tutkimuksen osalta kehitysehdotukset liittyvät lähinnä opiskelijoille suunnattuun kyselyyn. Alkumittauksen kysely olisi ollut parempi toteuttaa ennen ensimmäistään tapaamista INTENSE-hankkeeseen liittyen tai vaihtoehtoisesti tarkentaa opiskelijoille, että kyseisessä kysymyksessä tarkoitetaan aiempia opintoja. Lisäksi, kun kansainvälisyysosaamiseen liittyi avokysymys, jäi monilta opiskelijoilta varmasti mainitsematta arvokasta tietoa vain siksi, että he eivät tajunneet sen liittyvän kansainvälisyysosaamiseen. Näiden vuoksi tutkimustulos ei välttämättä ollut kovin tarkka, koska voi olla, että opiskelijoiden ymmärrys kansainvälisyysosaamiseen liittyvistä taidoista lisääntyi ja tämä taas näkyi avovastauksissa. Vaikka tässä opinnäytetyössä käsiteltiin vain avovastauksia, on otettava huomioon kyselyn muut kysymykset. Monet kysymykset johdattelivat hiukan innovaatiopedagogiikan suuntaan, mutta kansainvälisyysosaaminen terminä ei selvinnyt aiempien kysymysten avulla. Kyselyssä tai ennen kyselyä olisi voinut selvittää, miten opiskelijat ymmärtävät kansainvälisyysosaamisen ja tuoda opiskelijoille esille, mitä kyseinen termi pitää sisällään. Lisäksi vastaisuudessa vastausympäristön olisi hyvä olla samanlainen kaikille vastaajille. Riippuen ryhmästä osa vastasi luokahuoneen omaisessa ympäristössä opettajan johdolla, kun taas osa vastasi omalla vapaa-ajallaan. Nämä kaksi ympäristöä saattaa vaikuttaa vastausten laatuun.

6.2 Jatkotutkimusehdotukset

Tämän tutkimuksen tuloksia olisi hyvä vielä jatkojalostaa. Toimeksiantajan toimesta vastauksille on tehty maakohtaista vertailua, missä oli toimeksiantajan mukaan havaittavissa joitakin maakohtaisia eroja. Näiden maakohtaisten erojen syitä voisi vielä tutkia ja pohtia tarkemmin. Esimerkiksi voitaisiin vertailla, onko joidenkin maiden opiskelijoilla keskimäärin parempi kansainvälisyysosaaminen kuin muilla mailla. Mikäli tällainen maa löytyisi, voitaisiin tutkia, mistä tämä mahdollisesti johtuu. Onko koulutuksessa joitain asioita, mitkä lisääisivät tätä osaamista vai johtuuko ero kulttuurista. Mikäli tällainen tekijä löydetäisiin, voitaisiin sitä hyödyntää mahdollisuuksien mukaan muun muassa suomalaisissa korkeakouluopinnoissa.

Tässä opinnäytetyössä käsiteltiin ainoastaan kysymysten avovastauksia ja analysoitiin niitä. Muut vastaukset jäivät siis tämän opinnäytetyön tutkimuksen ulkopuolelle. Toimeksiantaja on kuitenkin tutkinut erilaisin menetelmin muiden vastausten tuloksia. Alustavan

tiedon mukaan tutkimustulos oli osittain erilainen avovastauksissa ja muissa vastauksissa. Paremman kokonaiskuvan saamiseksi voisi olla hyödyllistä vertailla näitä molempia tuloksia ja vertailla avovastauksien tuloksia innovaatiokompetenssi kysymysten vastauksiin. Näin voitaisiin saada kokonaisvaltaisempi kuva vastauksista ja tehdä aiemmin mainittu maakohtainen vertailu. Maakohtainen vertailu on äärimmäisen tärkeää, koska maakohtaisten erojen havaitseminen antaa enemmän informaatiota kuin yksilötasolla vertailu. Yksilöllisten erojen syiden selvittäminen ei välttämättä anna mitään käytettävää materiaalia, kun taas maakohtaisissa eroissa voidaan paneutua muun muassa kyseisen maan koulutusjärjestelmään ja miettiä tarjoaako jonkin maan koulutusjärjestelmä paremmat lähtökohdat kansainväliseen menestymiseen.

Jatkossa tutkimusta voisi myös toteuttaa käytännössä. On tärkeää, että INTENSE-hankkeen kaltaisia projekteja jatkettaisiin, jotta saataisiin lisää tietoa kansainvälisyysosaamisesta, ja jotta opiskelijoiden kansainväliset valmiudet työelämää varten parantuisivat. Ennen tätä käytännön kokeilua olisi kuitenkin hyvä tehdä kaksi edellä mainittua jatkotutkimusta, jotta niissä havaitut epäkohdat voitaisiin ottaa huomioon käytännönharjoittelussa. Vastaavanlaista tutkimusta tulee hyödyntää edelleen muissa projekteissa ottaen myös huomioon aiemmin annetut kehitysehdotukset. Vastaavanlainen projekti voitaisiin toteuttaa uudestaan esimerkiksi laittamalla opiskelijat työskentelemään enemmän eri maiden opiskelijoiden kanssa. Esimerkiksi vaihto-opiskelijoita voitaisiin hyödyntää entistä enemmän kansainvälisyysprojekteissa. Tämä auttaisi myös vaihto-opiskelijoita integroitumaan paremmin vaihto-opintojensa aikana. Kansainvälisyysopintojen ei aina tarvitse liittyä opiskelijavaihtoon lähtemiseen vaan kotikansainvälisyyttä eli kansainvälistymistä lähtemättä kotimaasta voitaisiin hyödyntää entistä enemmän. INTENSE-hankkeen kaltaisia projekteja voitaisiin siis suorittaa tavallisilla kursseilla, missä on osallisena vaihto-opiskelijoita. Hankkeessa tehtyjä tutkimuksia voitaisiin siis suorittaa myös näille tavallisille kursseille ja tämän jälkeen voitaisiin verrata, kehittyikö kansainvälisyysosaaminen eri tavalla tällaisessa ympäristössä.

LÄHTEET

- Ahlman 2020. Kansainvälisyys. Viitattu 20.4.2020 <https://ahlman.fi/opiskelu/kansainvalisyys/>.
- Demos Helsinki 2013. Piilotettu osaaminen. <https://www.demoshelsinki.fi/wp-content/uploads/2013/04/Piilotettu-osaaminen-raportti1.pdf>.
- Garam, I. 2012. Kansainvälisyys osana korkeakouluopintoja. Viitattu 22.4.2020 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/24635_faktaa_1a_2012.pdf.
- Jalkanen, J. & Vaarala, H. Opettamisesta oppimiseen – oppimateriaaleista toimintaan. Kieliverkosto. 2012
- Jokiniemi, S. 2017. Intense – Entering New Markets Succesfully. Journal of Excellence in Sales, 2/2017, 19-21.
- Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Monikulttuurisen ohjauksen työkalupakki. Arvot ja asenteet. Viitattu 4.6.2020 <https://oppimateriaalit.jamk.fi/monikulttuurinenohjaus/4-ohjaajan-osaaminen/4-2-arvot-ja-asenteet/>.
- Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Oppimiskäsitykset. Viitattu 15.4.2020 <https://oppimateriaalit.jamk.fi/oppimiskasitykset/>.
- Kauppila, R. 2003. Opi ja opeta tehokkaasti: Psyykkinen valmennus oppimisen tukena. Juva: WS Bookwell Oy.
- Keinänen, M. 2019. International entrepreneurship skills Europe: Measuring innovation competences in international business contexts.
- Kotimaisten kielten keskus 2020.
- Kotila, H. 2003. Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Kuuskorpi, M. 2012. Tulevaisuuden fyysinen oppimisympäristö: Käyttäjälähtöinen muunneltava ja joustava opetustila. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Väitöskirja.
- Metropolia ammattikorkeakoulu. 2010. Maahanmuuttajat ja ammatillisen osaamisen moninaisuus: Kokemuksia ammattikorkeakoulun luovilta aloilta. Helsinki: Erweko Painotuote oy.
- Mutanen, A. 2015. Tiedosta ja taidosta. Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 17(1), 58-73.
- Opetushallitus. Globaalikasvatus ja kestävä kehityksen tavoitteet. Viitattu 20.5.2020 <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/globaalikasvatus-ja-kestavan-kehityksen-tavoitteet>.
- Opetushallitus. Kansainvälisyyttä kaikille. Viitattu 20.5.2020 <https://www.oph.fi/fi/tilastot/kansainvalisyutta-kaikille>.
- Opetushallitus. Kotikansainvälisyys: Kansainvälisyystaitoja kaikille. Viitattu 30.11.2019 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/oph_kotikansainvalisyys_5.pdf.
- Opetushallitus. Mitä on koulujen kansainvälisyys. Viitattu 20.5.2020 <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/mita-koulujen-kansainvalisyys>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2020. Yhteistyössä maailman parasta: Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyyden edistämisen linjausten 2017-2025 seuranta ja kehittäminen.
- Opetusministeriö. Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009-2015. Opetusministeriön julkaisu 2009:21. Helsinki: Yliopistonpaino.
- Oxford dictionaries. 2017.

Piispanen, M. 2008. Hyvä oppimisympäristö: Oppilaiden, vanhempien ja opettajien hyvyyskäsitusten kohtaaminen peruskoulussa. Kokkola: Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Punainen risti. Ei rasismille: Millaista on suomalainen monikulttuurisuus käytännössä. Viitattu 20.11.2019 <https://www.eirasismille.fi/sisalto/millaista-suomalainen-monikulttuurisuus-k%C3%A4yt%C3%A4nn%C3%B6ss%C3%A4>.

Pylkkä, O. Jyväskylän ammattikorkeakoulu: Oppimiskäsitykset. Viitattu 22.4.2020 <https://oppimateriaalit.jamk.fi/oppimiskäsitykset/>.

Rantanen, H. 2019. INTENSE-hankkeen esittely.

Saukkonen, P. 2012. Monikulttuurisuus ja multikulturalismi. *Alue ja Ympäristö*. 41(1). 118-123.

Seppälä, T. 2010. Näkökulmia monikulttuuriseen esimiestyöhön ja henkilöstöjohtamiseen. Helsinki: Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia.

Soilamo O. 2008. Opettajan monikulttuurinen työ. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja.

Säävälä, M. 2011. Perheet muuttoliikkeessä. Perustietoa maahanmuuttajien kohtaamiseen. *Katsauksia E* 41/2011. Helsinki: Väestöliitto ry. Väestötutkimuslaitos.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus: Kieli- ja kulttuurivähemmistöt. Viitattu 28.11.2019 <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kieli-ja-kulttuurivahemmistot>.

Tieteen termipankki. Sekundääriaineisto. Viitattu 13.4.2020 <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:sekund%C3%A4%C3%A4riaineisto>.

Turun ammattikorkeakoulu. Innopeda: Innovaatiopedagogiikka. Viitattu 28.11.2019 <https://innopeda.turkuamk.fi/language/fi/innovaatiopedagogiikka/>.

Turun ammattikorkeakoulu. Tutkimus, kehitys ja innovaatiot: Intense – International Entrepreneurship skills. Viitattu 20.10.2019 <https://www.turkuamk.fi/fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot/hae-projekteja/intense-international-entrepreneurship-skills-euro/>.

Työterveyslaitos. Monikulttuurinen työelämä. Viitattu 28.11.2019 <https://www.ttl.fi/tyoyhteiso/monikulttuurinen-tyoelama/>.

Vahvaselkä, I. 2009. Kansainvälinen liiketoiminta ja markkinointi. Helsinki: Edita Prima Oy.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS -kustannus.

Väestöliitto. 2016. Maahanmuuttajat: Uusi opas maahanmuuttaja-asiakkaan kohtaamisiin. Viitattu 28.11.2019 <http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/?x29403=5854341>.